



تعریف مادر در تفکر دینی عمدتاً به مادری زیستی اطلاق می‌شود

ما نه معتقدیم که زن باید کاملاً از محیط اجتماع منقطع شود و نه معتقدیم که زن یک‌سره در اختیار کار بیرون باشد و حالت مکانیکی پیدا کند؛ بلکه در سالهای اولیه باید فرصت بیشتری در کنار فرزندش باشد.

ما نه معتقدیم که زن باید کاملاً از محیط اجتماع منقطع شود و نه معتقدیم که زن یک‌سره در اختیار کار بیرون باشد و حالت مکانیکی پیدا کند؛ بلکه در سالهای اولیه باید فرصت بیشتری در کنار فرزندش باشد. به گزارش خبرگزاری مهر، دانش‌نامه فاطمی، دائره‌المعارفی شش جلدی است که در دو بخش عمده به تبیین زندگانی، سیره و تعالیم حضرت فاطمه زهرا (س) و تحلیل علمی - نظری مباحث مربوط به حرمت و حقوق زن، هویت و منزلت نهاد خانواده می‌پردازد و هدف آن، تبیین جامع و علمی تاریخ زندگانی و جایگاه الهی حضرت فاطمه (س)، به‌منظور رفع ابهامات و پاسخ‌گویی به شبهات کلامی و تاریخی و نیز روشنگری و تحلیل تحریفات و انحرافات؛ و توصیف و تحلیل بینش، شخصیت و کنش (تعالیم، اخلاق و سیره) آن بزرگوار، به مثابه نمونه انسان کامل، به‌منظور ارائه الگوی عینی زن مسلمان و تبیین ماهیت، مرتبت و حرمت حقوق زن، مبانی و منزلت نهاد خانواده و حقوق و تکالیف زنان از منظر اسلام، به‌منظور روشنگری، رفع شبهات، و تحریف‌زدایی از این موضوعات؛ و گزارش نظریه‌های معارض با اندیشه دینی و نگرش‌های متحجرانه و متجددانه درباره زن و نهاد خانواده و نقد آن‌ها منتشر شده است. در این راستا و با توجه به این نکته که هدف اساسی تولید این دانشنامه، آشنایی با آن حضرت برای الگوگیری از رفتار و منش ایشان است، نگاهی به مباحث مندرج در آن خالی از لطف نخواهد بود. از این رو با توجه به ولادت حضرت زهرا (س) و روز بزرگداشت مقام مادر، بر آن شدیم تا طی مصاحبه‌ای با نرگس خدای‌دستجردی، که دارای سطح سه حوزه و مشغول تحصیل در مقطع خارج فقه بوده و از نویسندگان دانشنامه نیز هستند، گفتگویی حول محور یادداشت منتشرشده وی در دانشنامه داشته باشیم؛ گفتگویی با موضوع «مادری».

* اگر بخواهیم نگاهی کلی به مقاله مادری شما داشته باشیم، نکات قابل‌ذکر آن به نظر خودتان چه خواهد بود؟

آنچه مدنظر ما بود، جایگاه مادری در اندیشه اسلام بود؛ از این‌رو مقایسه‌ای میان دیگر ادیان و فرهنگ‌ها انجام دادیم. در ابتدا مادری در فرهنگ و تمدن بشری مورد نقد و بررسی قرار گرفت و همچنین در ایران باستان، در کتب عهدین و بعد از آن به تفکر دینی و اسلامی خودمان پرداختیم. البته چون نگاه ما نگاهی تطبیقی بود، مادری را در اندیشه اجتماعی معاصر که بیشتر ناظر بر نگاه فمینیستی بود مورد نقد و بررسی قرار دادیم. بعد در اندیشه اسلام، آدابی که اسلام برای مادری بیان کرده است را عنوان کردیم و در انتها جایگزین‌هایی که برای مادری وجود دارد را مورد نقد و بررسی قرار دادیم.

* با توجه به این مقایسه‌هایی که بیان شد، جایگاه مادری در اسلام، چه تفاوت‌هایی با سایر ادیان و تفکرات موجود دارد؟

تفکرات برابری‌خواهانه درصدد ایجاد تغییر در معنای مادری است. گروهی از نحله‌های این تفکر معتقدند وقتی مادری منحصر به مادری زیستی می‌شود، محدودیت‌های خاصی را برای مادر ایجاد می‌کند و باعث می‌شود که مادر از دستیابی به موقعیت‌های شغلی و اجتماعی که برای مردها نیز فراهم است، بازماند. لذا می‌گویند که مادری نباید در مادری زیستی محدود شود و در این راستا، در کنار مادری زیستی، مادری اجتماعی را مطرح می‌کنند و می‌گویند بعد از تولد فرزند، دیگران، اعم از نهادهای بیرونی و دولت باید وارد عمل شوند و مراقبت از فرزند را بر عهده بگیرند. بر این اساس، مادری به هر نوع ارتباطی که فرزند مورد مراقبت قرار گیرد، اطلاق می‌شود؛ از طرف مادر یا پدر یا مهدکودک و یا سایر نهادهای تخصصی اجتماعی. آن‌ها معتقدند که با پیاده‌شدن این الگو، زنان از انحصار نقش مادری درآمده و وارد فضاهایی می‌شوند که مورد خواست خودشان است.

* در این میان تفاوت نگاه اسلام نسبت به دیدگاه بیان‌شده، چیست؟

در تفکر دینی، عمدتاً مادری به مادری زیستی اطلاق می‌شود و مادری که فرزند را به دنیا آورده است اولویت دارد که مراقبت از فرزند را نیز بر عهده بگیرد. طبیعی است که این نگاه در ۲-۳ سال ابتدای تولد، محدودیت‌هایی را برای مادر ایجاد می‌کند؛ چون این نوع مراقبت، نظارت و همراهی مستمر مادر را می‌طلبد و نمی‌تواند موقتی باشد، اما به جهت ارتباط عاطفی که بین مادر و فرزند برقرار است و حتی در برخی از روایات در تفسیر «الرحمن» گفته‌اند که این مهر و محبت جلوه‌ای است از رحمت الهی که خداوند در نهاد مادر قرار داده تا نسبت به فرزند عطف بیشتری داشته باشد و او را تحت مراقبت، حمایت و تربیت خود قرار دهد، بر آن تأکید شده است.

برخلاف آنچه عده‌ای مطرح می‌کنند، رابطه میان مادر و فرزند یک رابطه واقعی و طبیعی و عاطفی است، نه اسطوره‌ای که جامعه‌شناسان، رفتارشناسان و مردم‌شناسان ایجاد کرده‌اند تا بر اساس تقسیم کار خاصی که مدنظر مردان بود، زنان به سمت داخل منزل سوق داده شوند. در دیدگاه اسلام این دیدگاه پذیرفته نیست؛ به جهت این‌که ارتباط طبیعی و تکوینی بین مادر و فرزند وجود دارد و این ارتباط سبب می‌شود که مراقبت و حمایت و نظارت مادر بر فرزند و ابراز محبتش به او، قوی‌تر و شدیدتر از دیگران باشد.

این محبت ویژه مادر، سبب می‌شود که هم مراقبت بهتری داشته باشد و هم در گستره زمان، بتواند فرهنگ دینی خود و آموزش‌های اجتماعی متناسب با سن فرزندش را بسیار راحت‌تر و حتی غیرمستقیم، به کودکش انتقال دهد. همانند آنچه

حضرت زهرا (س) انجام می‌دادند. ایشان در هفت سال زندگی امام حسن و حسین (ع) با آن‌ها بازی می‌کردند، شعر می‌خواندند و همراهی می‌کردند و در این فرصت، ارزش‌های خود را به فرزندانشان منتقل می‌کردند. در حقیقت این ارتباط عاطفی، سبب انتقال ارزش‌ها نیز می‌شود.

***آداب اسلامی بیان‌شده در مقاله شما تحت عنوان مراقبت از فرزند، اختصاص وقت به فرزند، ابراز عواطف مثبت، اکرام فرزند، صبر و حوصله و توجه به تربیت دینی آورده شده است. مینا و اهمیت این عناوین چیست؟**

ما ۶ شاخص برای آداب مادری بیان کردیم و در ذیل هر یک، موارد متعددی بیان شده که به خاطر گستردگی دامنه، نیازمند بحث‌هایی مفصل است؛ مواردی که در کتب فقهی و روایی، در قالب روایات متعدد بیان شده است. اما سعی ما بر احصاء تمام موارد موجود در روایات در این زمینه بود.

***در مقاله حاضر مبحثی تحت عنوان جایگزین‌های مادری بیان‌شده است که به نظر می‌رسد در دنیای امروز به خاطر وقوع و شیوع آن، نیازمند توضیح بیشتر است.**

جایگزین‌هایی که ما ذکر کردیم چند عنوان کلی شامل تولیدمثل‌های نوین؛ شیردهی و مراقبت است. این بررسی، به معنای مطلوبیت این ماجرا نیست. بین امکان وجود و مطلوبیت آن تفاوت وجود دارد و ما درصد بودیم تا امکان این قضیه را مورد بررسی قرار دهیم؛ یعنی در مواردی که امکان وجود ندارد، جایگزین مطرح شده است. بدین معنا که ممکن است در شرایطی امکان آن که خود مادر به فرزند شیر دهد وجود ندارد، ما جایگزین‌ها را مطرح کنیم؛ با توجه به مجموع مطالبی که بیان شد تا زمانی که مادر امکان بر عهده گرفتن مسئولیت را دارد، باید خود این امر را برعهده بگیرد، اما اگر چنین امکانی وجود نداشت، ما جایگزین‌هایی برای آن خواهیم داشت. البته در این مرحله هم تأکید داریم که مراقب باشید خطرات عدم حضور مادر برای فرزند را به حداقل برسانیم. مثلاً در مورد پرستار مهم است که چه کسی به‌عنوان پرستار انتخاب می‌شود و پرستار انتخاب‌شده ثابت باشد و دائماً آن‌را تغییر ندهیم، علاوه بر آن مادر تا حدی که می‌تواند ساعات خارج از منزل را کم کند.

***این نوع تعریفی که شما برای مادری ارائه می‌دهید، باعث کمرنگ‌شدن حضور زنانی که مادر نیز هستند در جامعه و کاهش فعالیت‌های اجتماعی آن‌ها نمی‌شود؟**

این ایده که مادر در ۲-۳ سال اول تا جایی که می‌شود در کنار فرزندش باشد، در خدمت به فرزند و جامعه بشری خواهد بود. این که ساختار و شرایط شغلی دولتی به سمتی برود که مادرها در این دوران، شرایط خاصی داشته باشند و کمتر از منزل بیرون بیایند و یا حداقل، بدون این که شغل‌شان را از دست بدهند پاره‌وقت کارکنند، برای نسل بعد ما بهتر است؛ در غیر این صورت، خسارات حضور دائم مادر بیرون از منزل، در ۲-۳ دهه بعد به‌خوبی دیده خواهد شد.

ما، نه معتقدیم که زن باید کاملاً از محیط اجتماع منقطع شود، چون به‌رحال حضور اجتماعی و فعالیت اجتماعی برای زن بسیار مؤثر است و می‌تواند حالت پویایی و نشاط را به زن منتقل کند؛ و نه معتقدیم که زن یک‌سره در اختیار کار بیرون باشد و حالت مکانیکی پیدا کند؛ بلکه دیدگاه برتر این است که زن بتواند در سال‌های اولیه تولد فرزندش، فرجه‌ای داشته باشد تا فرصت بیشتری را در کنار فرزندش باشد و همراهی بیشتری با او داشته باشد و بعد از گذشت این دوره با شور و نشاط بیشتری وارد محیط کار شود؛ چراکه زنانی که فرزند کوچک دارند و مجبورند هفت ساعت در محیط کار باشند، احساس عذاب وجدان دارند که فرزندشان را رها کردند و وارد محیط کار شدند. مسلماً این مسئله روی کار آن‌ها اثر خواهد گذاشت و بازدهی مطلوبی نیز نخواهد داشت. پس چه بهتر است که شرایطی فراهم شود که هم فعالیت اجتماعی آن‌ها برقرار باشد و کارشان را انجام دهند و هم در زمانی که فرزندشان بیشتر به آن‌ها احتیاج دارد، در کنار فرزندشان باشند.*

*منبع: پایگاه تحلیلی خبری خانواده و زنان